

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus
Tractatus de Prædestinatione, de Trinitate, de Angelis, & de homine

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. I. An inter relationem divinam, & divinam essentiam, sit aliqua
distinctio actualis ante operationem intellectûs?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77146](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77146)

(referente D. Thomâ infra quæst. 34. art. 2. ad 3.)
 Verbum Divinum, eo dicitur Verbum quo Fi-
 lius. Ex quibus hoc argumentum conficitur: Deus
 non est eo intelligens quo volens, nec eo iustus
 quo misericors; propter distinctionem virtua-
 lem, quæ inter voluntatem & intellectum, nec
 inter iustitiam ac misericordiam reperitur:
 Sed ex Augustino, Verbum Divinum eo dicitur
 verbum quo Filius: Ergo ratio Verbi, & ratio
 Filii identificantur in secunda Trinitatis Perso-
 na, absque virtuali discrimine.

Quod autem distinguantur ratione alicujus
 connotationis, quæ in ratione Verbi, non verò
 in ratione Filii importatur, ut asserit secunda
 pars corollarii, manifestum est. Nam Verbum
 connotat representationem creaturarum, quam
 non connotat ratio Filii, qui solum dicit ordi-
 nem ad generantem. Item Verbum, in ratione
 Verbi, & ut manifestativum, dicit ordinem ad
 totam Trinitatem quam manifestat; Filius ve-
 ro, in ratione Filii, solum dicit respectum ad Pa-
 trem, a quo generatur.

Advertendum tamen est, hanc connotatio-
 nem in Verbo non importari magis principaliter
 & in recto, sed minus principaliter & in obli-
 quo. Verbum enim in recto & magis princi-
 paliter dicit relationem realem ad Patrem dicen-
 tem; in obliquo autem & minus principaliter
 importat respectum rationis ad creaturas, in eo
 representatas & manifestatas. Unde S. Thomas

in quæst. 34. art. 3. ad 4. Nomen *idea* principaliter
 est importatum ad significandum respectum ad crea-
 turas, & idem pluraliter dicitur in Divinis. Sed nomen
 Verbi principaliter importatum est ad significandum re-
 lationem ad dicentem, & ex consequenti ad creaturas,
 inquantum se intelligendo intelligit omnem creatu-
 ram. Et quæst. 4. de veritate art. 5. in corp. Quia
 Pater principaliter dicit se generando Verbum suum,
 & ex consequenti creaturas, ideo principaliter, &
 quasi per se, Verbum refertur ad Patrem; sed ex con-
 sequenti, & quasi per accidens, refertur ad creaturam:
 dicit enim Verbo, ut per ipsum creatura dicatur. Un-
 de quando in corpore ejusdem articuli ait, hoc
 nomen Verbi imponi ad significandum aliquid
 absolutum, cum aliquo respectu, solum intendit
 docere, quod Verbum Divinum, in ratione Ver-
 bi, non importat solum relationem ad dicen-
 tem, sed etiam divinam naturam ut representat.
 Nam in Verbo adæquate sumpto duo in-
 cluduntur, nempe ratio representationis actua-
 lissimæ objecti, & insuper ratio expressi, reali-
 terque producti ad dicentem. Unde licet in linea
 absoluta, & in Verbo præintellecto Personis,
 non possit reperiri ratio Verbi propriè & adæ-
 quate, defectu relationis realis ad dicentem, im-
 proprie tamen & inadæquate illi competit: qua-
 tenus in divina essentia invenitur ratio intelle-
 ctiva in ultima actualitate, & representationis ac-
 tualissimæ, naturæ, ac reatorum, & creatura-
 rum, ut in Tractatu de attributis ex eodem S.
 Doctore ostendimus.

A rationale animam esse, quæ tota est in toto
 corpore, & tota in minima ejus parte. Existimant
 alii Deum esse, qui totus ubique est, & nullibi
 est. Verissima est utraque sententia: mihi tamen
 addere licebit, relationem maximum quid in
 minimo esse. Vix enim explicari potest, quanta
 sit ejus tenuitas, debilitas, ac fragilitas. Nullius
 ferè est entitatis & subsistentiæ, nullius activita-
 tis ac efficaciam, nullius soliditatis ac permanen-
 tiæ; vaga semper ac nutans, semperque mobilis
 inter duos terminos, huc & illuc discurrit, & vel
 subjecti cui adhæret, vel termini quem respicit,
 destructione, vel propriæ fragilitatis pondere,
 eodem ferè momento quo nascitur, evanescit.
 Ubi tamen in Deo reperitur, tanta est ejus digni-
 tas, nobilitas, ac majestas, ut sacratissimum Tri-
 nitatis mysterium, quo nihil in Christiana Re-
 ligione nobilius & excellentius est, in solis rela-
 tionibus originis fundetur ac subsistat, illisque
 divinæ constituentur ac distinguantur personæ,
 ac denique illis sublatis, penitus ruerent præci-
 pua nostræ fidei fundamenta. Unde Angelicus
 Doctor, ubi de divinis processionibus, quæ sunt
 fundamenta divinarum relationum disseruit,
 statim de ipsis relationibus disputat; acturus
 postea de divinis personis, tam in communi,
 quam in particulari.

ARTICULVS I.

*An inter relationem divinam, & divinam ef-
 fectivam, sit aliqua distinctio actualis
 ante operationem intellectus.*

§. I.

*Præmittuntur quæ sunt certa de fide, & refe-
 runtur sententiæ.*

SUPpono primò tanquam certum de fide, da-
 ri in Deo relationes reales. Quod, relictis plu-
 ribus Conciliorum & SS Patrum testimoniis,
 duplici ratione probat D. Thomas hinc art. 1.
 Prima habetur in argumento *sed contra*, his ver-
 bis: *Pater non dicitur nisi à paternitate, & Filius à
 filiatione: si igitur paternitas & filiatione non sunt in
 Deo realiter, sequitur quod Deus non sit realiter Pa-
 ter & Filius, sed secundum rationem intelligentiam tan-
 tum, quod est hæresis Sabelliana.*

Quod si contra rationem istam objicias: Deus
 dicitur realiter dominus, & tamen relatio domi-
 nii non est realis in Deo. Similiter Christus de-
 nominatur realiter filius B. Virginis, & tamen fi-
 liatio in ipso non est nisi relatio rationis, ut docet
 S. Thomas 3. parte quæst. 15. art. 5. Ergo etsi re-
 latio paternitatis, non realis sed rationis esset,
 denominaret tamen realiter Patrem.

Respondeo denominationem à nomine relati-
 vo tunc esse realem, etiam si relatio sit rationis,
 quando fundamentum est reale, à quo tunc pro-
 venit realis denominatio: unde licet relatio do-
 minii in Deo, & filiationis in Christo, rationis
 sit: quia tamen earum fundamentum est reale,
 nempe creaturarum productio, & B. Virginis
 generatio, Deus dicitur realiter dominus &
 Christus realiter filius B. Virginis. Cæterum in
 Patre divino, si paternitas non esset realis, non
 daretur reale fundamentum: nam paternitas
 supra generationem fundatur, quæ requirit rea-
 lem distinctionem geniti à generante; cumque
 distinctio in divinis personis fumatur à relatio-
 nibus,

DISPUTATIO III.

De relationibus divinis.

Ad quæst. 28. D. Thomæ.

Quærent Philosophi quid illud sit, quod
 maximum in minimo est? Censent aliqui
 Tom. II.

nibus, si ista non essent reales, distinctio realis A inter personas esse non posset, ac proinde nec realis generatio unius ab altera, supra quam fundatur paternitas: unde sublata realitate relationum, reale fundamentum non manet, à quo possit denominari realiter Pater.

3 Secunda ratio, quam habet S. Doctor in corpore articuli, sic ab eo proponitur. *Cum aliquid procedit à principio ejusdem nature, necesse est quod ambo, scilicet procedens & id à quo procedit, in eodem ordine conveniant, & sic oportet quod habeant reales respectus ad invicem. Cum igitur processiones in Divinis sint in identitate nature, necesse est quod relationes, quæ secundum processiones divinas accipiuntur, sint relationes reales.*

Præterea: Cum personæ divinæ realiter distinguantur, & hæc distinctio non possit esse secundum aliquid absolutum, quia perfectiones absolutæ toti Trinitati communes sunt, necesse est illam desummi ab aliqua relatione reali; & sic necessariò poni debent in Deo relationes reales. Ita discurrens idem S. Doctor qu. 8. de potentia art. 1.

4 Confirmatur: Cum divinæ personæ summâ unitate ac simplicitate gaudeant, minimâ omnium oppositionum debent inter se opponi ac distingui: Sed oppositio relativa omnium minima est, nam illa quæ contradictoriè, contrariè, aut privativè opponuntur, sese mutuo excludunt, & ab eodem subiecto expellunt; quæ autem relativâ oppositione gaudent, tantum abest quod sese excludant aut expellant, quin potius ita se mutuo inferunt ac ponunt, ut uno destructo non possit aliud subsistere: Ergò in Trinitate necessariò poni debent relationes reales, quibus divinæ personæ inter se relativè opponantur, & realiter distinguantur.

5 Neque huic orthodoxæ veritati officit quod dicit Boëtius in libro de Trinitate: *Similis est relatio in Trinitate Patris ad Filium, & utriusque ad Spiritum Sanctum, ut ejus quod est idem, ad id quod est idem.* Non officit, inquam, quia ut declarat D. Thomas hic art. 1. in resp. ad 2. *Boëtius assimilat relationes, quæ sunt in Divinis relationi identitatis, (quæ est secundum rationem tantum) non quantum ad omnia, sed quantum ad hoc solum, quod per hujusmodi relationes non diversificatur substantia, sicut nec per relationem identitatis.*

6 Quando verò ipsemet S. Doctor in corpore ejusdem articuli ait: *Solum in his quæ dicuntur ad aliquid, inveniuntur aliqua secundum rationem tantum, & non secundum rem:* non intendit docere relationem in creatis non esse verum accidens reale, & realiter efficiens subiectum; sed loquitur de relatione in communi, & secundum rationem analogam, quæ abstrahit à relatione reali & rationis; illudque inter relationem & alia prædicamenta discrimen constituit, quòd licet in aliis prædicamentis possit fingi aliquid secundum rationem, putà chimæra, per modum substantiæ, quantitatis, aut qualitatis; in ea tamen, nec ratio substantiæ, nec quantitatis, nec qualitatis, verè & absolutè invenitur; sicut in relationibus quas intellectus format, verè & absolutè reperitur ratio relationis in communi. Nam relatio sic sumpta secundum propriam rationem solum significat respectum ad aliquid, qui verè & absolutè in relationibus rationis invenitur. Quantitas autem aut qualitas, secundum propriam rationem, etiam in communi sumptam, & superiorè ad eam quæ prædicamenta constituuntur, significant aliquid inhærens alicui, quod verè & ab-

solutè in chimæra, per modum quantitatis aut qualitatis conficta, non reperitur; sicut nec esse per se, in chimæra conficta per modum substantiæ.

Suppono secundò tanquam fidei veritatem, Relationes quæ in creaturis sunt accidentiæ inhærenti subiecto, in Deo, ut sic loquar, substantificari: Tum quia, cum Deus sit actus purus & immutabilis, est incapax omnis formæ accidentalis: Tum etiam quia relationes in Deo sunt divinarum personarum constitutiæ, & (ut postea ostendemus) cum divina natura seu substantia realiter identificatæ: Tum denique, quia hoc exigat summa & incircumscripta divini esse immensitas & infinitas. Deus enim (explicatur hæc ultima ratio) est, ut docet Nazianzenus oratione in natali Domini, tanquam infinitum quoddam essentia pelagus, *ἄλλοος ὄρας*: Videmus autem hanc esse Oceani proprietatem, ut omnium fluviorum, rivulorū, & fontium aquas, in ipsum perenni cursu fluctes, in seipsum transformet: Ita ut cum ejus vastissimum sinum subeunt, pereant omnium fluminum tituli, nomina, & qualitates, & una sit maris aqua. Similiter ergo omnia quæ in creaturis proprios & innatas habent defectus, ubi immensum hoc Divinum Pelagus intrant, propriis statim liberata imperfectionibus, in anam & simplicissimam Dei mutantur naturam; ita ut, sicut docet Gregorius, apud Deum labentia stent, mutabilia immutabilitatem consequantur, temporalia æternitatem; & ipsa accidentiæ subsistant.

Suppono tertio tanquam de fide certum, Relationes & essentiam in Deo non distingui realiter entitivè. Cujus contrarium docuisse Gilbertum Porretanum, referunt D. Thomas hic art. 2. & infra quæst. 39. art. 1. D. Bonaventura in 1. dist. 13. art. 1. & frequenter id censent ceteri Theologi, contra Vazquem disp. 120. cap. 1. & 2. asserentem Gilbertum solam distinctionem formalem inter relationes & essentiam possit esse. Sententia tamen Gilberti damnata est in Concilio Rhemensis sub Eugenio III. ubi fuit definitum tres personas divinas esse unam essentiam Dei, & relationes ipsas esse Deum, quod in sententia Gilberti verificari non potest. Et in Concilio Lateranensi definitur, in Divinis non esse quærenitatem rerum: esset autem rerum quaternitas, si relationes entitivè realiter ab essentia differrent.

Porro præterquam quod Gilberti sententia falsitas ex dicendis constabit, breviter hic ostenditur, & simul probatur nostra suppositio. Primum, quia in Divinis omnia sunt unum, ubi non obstat relationis oppositio: At in earum relationes & essentiam non intercedit relationis oppositio, cum nec essentia ad relationes, nec relationes ad essentiam referantur: Ergo relationes & essentia sunt unum entitivè.

Secundò, Ex opposita sententia sequitur evidentè, personas divinas simplices omnino non esse, sed compositas realiter ex essentia & relatione: Consequens est absurdum: Ergo etc. Probatur sequela: Compositio est distinctio unio: At in persona divina daretur unio relationis & essentia, realiter distinctarum: Ergo realis compositio.

Tertio, Relatio divina est ens reale, ut ostendimus: At non est ens reale creatum, aliàs persona divina ex creata & divina entitate constaret: Ergo est saltem identè ens reale divinum, & consequèter nequit à divina essentia realiter entitivè distingu-

Unde Concilium Rhemense con- A
distingui. Unde Concilium Rhemense con-

Actuali ante operationem intellectus. In quo tres
reperio Theologorum sententias.

Prima est Durandi in 1. dist. 33. quæst. 1. asse-
rentis relationes divinas distingui ab essentia,
distinctione modali, hoc est, non tanquam rem
& rem, sed ut rem & modum.

Secunda est Scoti in 1. dist. 2. quæst. 7. & dist. 8.
quæst. 4. & pluribus aliis in locis, in quibus inter
relationes & essentiam ponit distinctionem
quandam, quam vocat formalem, aut ex natura
rei, & quam dicit *precedere intellectum omni modo*:
de qua distinctione plura diximus in Tractatu
de Attributis.

Dist.
3.
art. 2.

Tertia & vera sententiã defendit, essentiam
& relationes nullo genere actualis distinctionis
ante operationem intellectus gaudere, sed realiter
formaliter identificari cum illis, & solum
virtualiter & ratione ratiocinatã ab illis distingui.
Hanc tenent omnes Thomistæ, imò & omnes
ferè Theologi, exceptis Scoti Discipulis,
qui subtilis Magistri vestigiis inhaerentes, distinc-
tionem formalem actualem, & præcedentem
omnem mentis operationem, inter divinam es-
sentiam & relationes ac attributa defendunt.

§. II.

Sententia Durandi rejicitur.

Dico primò : Inter relationes & essentiam
non datur distinctio realis modalis.

Probat primò. Quia non minùs ex sententia
Durandi sequitur personam divinam esse realiter
compositam, quam ex sententia Gilberti,
suprà impugnata. Sicut enim si esset distinctio
entitativa inter essentiam & relationes, resulta-
ret ex illis compositio realis entitativa in perso-
na divina, ita etiam si distinguantur modaliter
ab essentia, resultabit ex illis compositio moda-
lis, quæ summæ Dei simplicitati repugnat.

Respondet Durandus, negando sequelam
Majoris. Quia (inquit) ex modo & re modifica-
ta non resultat compositio realis : omnis enim
realis compositio est per hoc quod unum alteri
inhereat, vel illud informet; modus autem non
inhereat rei cuius est modus, nec illum informat;
unde si humanitas Christi dimitteretur à Verbo,
haberet alium modum essendi, non tamen
haberet aliam compositionem.

Sed contra primò: Compositio nihil est aliud
quàm distinctio unio: Ergo si modus à re cuius
est modus realiter distinguatur, & ex illis uni-
tatis unum tertium resultet, voluntariè asseritur
non resultare compositum.

Secundò: Ex hac responsione sequitur, An-
gelum esse omnino simplicem in linea substantiæ:
Consequens est contra communem Theo-
logorum consensum: Ergo &c. Probat sequelam:
Angelus enim, juxta hanc solutionem, non est
compositus ex natura & subsistentiã, & aliàs est
expers compositionis ex materia & forma: Ergo
erit simplex omnino in linea substantiæ.

Tertiò rejicitur hæc solutio: Christus est Per-
sona composita ex subsistentiã Verbi, & humana
natura, ut docet D. Thomas 3. p. quæst. 2. art. 4.
quem communiter sequuntur Theologi, & consentit
ipse Durandus in 3. dist. 2. quæst. 3. & tamen
nec natura humana inhaeret subsistentiã Verbi,
nec subsistentiã inhaeret naturæ humanæ;
cum ex utroque imperfectio maxima in Verbo
inferatur, scilicet Verbi mutatio: Ergo quod
personalitas divina sit modus naturæ non inhaerens,
non impedit quin

Z. 2. ex na-

Præcipuum autem fundamentum quo duce-
batur Gilbertus, ad ponendam distinctionem
realem entitativam inter relationes & essentiam,
erat (ut refert Otto Frisingensis, de rebus
georgii Frederici Imperatoris libro 1. cap. 56.) Ne
B
gelis Frederici Imperatoris libro 1. cap. 56.) Ne
B
gelis Frederici Imperatoris libro 1. cap. 56.) Ne
B

Verum hoc fundamentum ruinotum est: Nam
ut docet D. Thomas hic art. 3. ad 1. & infra
quæst. 10. art. 1. possunt aliqua esse idem uni-
tertia, & in illo non multiplicato, plurificari,
propter oppositos respectus quos in suis prop-
riis rationibus important: ut patet in motu,
quo non multiplicato, plura sunt actio & pas-
sio, quæ cum illo identificantur. Et si proprie-
tates entis oppositione relativã inter se gaude-
rent, sicut divinæ personæ, possent multiplicari
realiter, ratione entis, in eis transcendentaliter
inclusã, manente immultiplicatã. Unde
licet admittatur identitas realis inter relationes
divinas & essentiam, non opus est propterea
cum Arrio dividere essentiam, vel cum Sabel-
lo in singularitatem redigere personas. Ut et-
iam eleganter ait Tertullianus contra Praxean
cap. 8. *Trinitas per confertos & connexos gradus à
patre decurrens, & Monarchia nihil obstruit, &
divinitas intactam protegit.* Et D. Bernardus 5.
de considerat. cap. 8. *Non abducimur ab hac unitatis
professione, asseritione trium: cum in hac Trinitate non
multiplicamus personam, sicut nec solitudinem in-
venire. Quamobrem cum dico unum, non me turbat
Trinitatis numerus, qui essentiam non multiplicat, non
trinitas, nec pariter. Rursum cum dico tria, non me ar-
guit unitatis unitas, quæ illa quæcumque tria, seu illos
tres, nec in confusione cogit, nec in singularitate re-
legit.* Et ut verba Theodoretus, quæ Gilbertus
in favorem suæ sententiæ allegabat, intelli-
genda sunt de identitate tam secundum ratio-
nem, quàm secundum rem, sive de identitate
tam virtuali, quàm formali. Si enim natura &
personæ in Deo, ita essent unum, ut pluribus non
æquivalerent, & virtuali non gauderent distinc-
tione, non possent, indivisã manente essentia,
multiplicari personæ; nec communicari essen-
tiã, in communicabili manente relatione. Sed de
hoc infra redhibet sermo, cum fundamenta Du-
randi & Scoti convellamus. In eodem sensu ait
Hilarius, *non esse idem naturam, quod res naturæ*:
quæ scilicet differunt virtualiter, & quoad mo-
dum significandi. Quo pacto D. Thomas quæst.
3. de Potentia art. 2. ad 14. similia verba Augusti-
ni, infra referenda, exponit.

Hisigitur ita suppositis: quod in dubium ver-
tendum est, an licet relatio & essentia divina non
distinguantur realiter entitativè tanquam di-
versæ, distinguantur tamen aliquã distinctione a-

Tom. II.

Tom. II.

Tom. II.

Tom. II.

ex natura & personalitate resulteret realis compositio, si semel asseratur realiter modaliter inter se distingui. Ad casum autem à Durando adductum, dicendum est, quod si humanitas à Verbo dimitteretur, componeret personam humanam, cum tamen antea non componeret personam creatam.

20 Probatur secundò conclusio: Nam ut supra arguebamus contra Gilbertum, in Concilio Lateranensi, in capite *damnamus* de summa Trinitate & fide catholica, definitum fuit contra Abbatem Joachim, in Deo non esse quaternitatem rerum: Sed si relationes realiter modaliter ab essentia differrent, esset in Deo rerum quaternitas, scilicet tres relationes, & divina essentia; unde Patres Concilii non aliam assignant rationem, cur in Divinis non sit quaternitas rerum, nisi quia personæ identificatur cum divina essentia, dicunt enim: *Quædam summa res est Pater, Filius, Spiritus Sanctus, non quaternitas, quia qualibet trium Personarum est illa res*: Ergo &c.

21 Respondet Durandus, ibi non damnari quamlibet quaternitatem, cum omnes Catholici admittant quaternitatem relationum in Deo, sed solum quaternitatem personarum, quam Abbas Joachim ponebat in Deo, & imponebat Magistro Sententiarum: vel ad summum proferri quaternitatem rerum, aut entitatum; & totum hoc salvari, admittà distinctione modalis personalitatis à natura divina: quia relationes divinæ non constituunt quatuor personas, sed tantum tres, & cum sint modi quidam incompleti, nec plures res, nec plures entitates dici possunt.

22 Cæterum quod primò in hac definitione asseritur: scilicet in hac definitione Concilii Lateranensis damnari tantum quaternitatem personarum, nullatenus sustineri potest. Tum quia constat, Abbatem Joachim hanc non imposuisse Magistro. Tum etiam, quia ex hoc sequitur, quod posset, salva fide hujus definitionis, defendi quaternitas entitativa rerum; cum modo illa entitas à Personis distincta, persona non esset: Consequens est contra omnes Theologos, & expressè pugnat cum causali Concilii dicentis: *Quædam summa res est Pater, Filius, & Spir. S. non quaternitas; quia qualibet trium Personarum est illa res, videlicet Substantia, Essentia, seu Natura Divina*: Ergo &c.

23 Contra id verò quod secundo loco dicitur: nempe relationes divinas non esse res aut entitates, sed tantum modos incompletos, multipliciter arguitur. In primis enim esse modum incompletum, & non entitatem & rem, est maxima imperfectio, & importat dependentiam quandam à re quam modificat: Ergo non debet attribui Deo; & in hoc Durandus pejus videtur errasse, quam Gilbertus.

24 Secundò: Vel modus ille est creatus, vel increatus: Si creatus, non potest naturam divinam afficere & modificare, esset enim magna imperfectio modificari & informari aliquo creato. Si est increatus, est actus purus: Ergo summa entitas: Ergo non est modus, qui est infima entitas, & minor accidere, sed est substantia, quæ est nobilior.

25 Tertiò: Si divinas relationes sint modi, & non res, aut entitates, sequitur in Deo non esse Trinitatem rerum, seu entitatum, sed tantum modorum, & tres divinas personas modaliter tantum inter se distingui: Consequens est contra fidem: Ergo solutio data non consonat fidei. Sequela Majoris, quantum ad primam partem, manifesta

videtur: Nam in Deo tres sunt tantum relationes personales: Ergo si illa non sint res & entitates, sed tantum modi quidam incompleti, asserentes divinam essentiam, sequitur in Deo non esse Trinitatem rerum, seu entitatum, sed tantum modorum. Probatur verò quantum ad secundam, personalitates ad invicem, cum distinctio personarum ex personalitatum distinctione peritur: Ergo si divinas personalitates modaliter solum inter se differant, sequitur divinas personas modaliter solum & non realiter inter se differre.

Denique, Esto quod divina personalitas modus sit, verè tamen à parte rei existit. Ergo vel essentia divina, vel existentia creatà, inter quas non datur medium? Secundum est hæreticum: Ergo primum est dicendum. Ac non potest existere existentia divina realiter à se distincta, alias non esset actus purus, sed in potentia ad illam: Ergo existentia divina èi realiter identificata; & consequenter essentia divina, quæ à sua existentia est indistincta, debet cum relationibus realiter identificari.

Argumenta Durandi eadem ferè sunt ac fundamenta Scoti: unde §. 4. diluuntur.

§. III.

Impugnatur sententia Scoti.

C Dico secundò: Inter relationes & essentiam divinam non est distinctio realis formalis, sive ex natura rei, ante intellectus operationem.

Probatur primò: Quæ sunt omnino idem, non distinguuntur actu ante intellectus operationem; cum omnimoda identitas omnem realem actualem distinctionem excludat: At relationes & essentia divina sunt idem omnino, ut constat ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. *damnamus* de summa Trinitate ubi sic habetur: *Licet igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spir. S. non tamen aliud, sed id quod est Pater, est Filius, & Spiritus Sanctus: IDEM OMNINO*. Et Augustinus libro 7. de Trinitate cap. 6. ubi ait: *Non aliud est Deo esse, aliud Personam esse, sed IDEM OMNINO*: Ergo nullà distinctione actuali ante operationem intellectus gaudere possunt.

Probatur secundò: Quæ distinguuntur actu ante operationem intellectus, non differunt solà ratione: At relationes solà ratione ab essentia differunt: Ergo non distinguuntur formaliter, vel ex natura rei, ante operationem intellectus. Major patet, Minor probatur ex Concilio Florentino sess. 8. in qua Joannes Latinus Theologus dixit: *Divina Substantia & Persona, re quidem sunt idem, secundum autem modum intellectus nostre differunt*. Quod statim Marcus, Græcus

Theologus concessit, & confirmavit Andreas, dicens sess. 19. *In communi, tum Græcorum, tum Latinorum Doctorum Theologia, multum differre simpliciter proferre divinam substantiam, vel Patris substantiam (hoc est substantiam, ut ibi statim explicat) haudquaquam tamen èo proferre substantiam, ut re differant, quando quidem solà ratione ac intelligentià differre creduntur*. Ubi ne quis dicere, differre solà ratione, idem significare, ac differre ratione formalitè à parte rei, ut Scoti Discipuli respondent: consultò additum est, *ut intelligenti, vel secundum modum intellectus nostre: ut intelligeremus solam distinctionem rationis, quæ inter intellectum, esse inter divinam essentiam, & personas seu relationes*.

Tertio probatur conclusio, evertendo precipuum Scoti fundamentum, qui ex eo probat paternitatem distinguere ab essentia formaliter, quod essentia communicatur Filio, & non Paternitas: At hec ratio, vel probat entitativam utriusque distinctionem, vel non convincit formalem: Ergo vel nimis probat, vel nihil probat. Major patet, Minor probatur. Essentia communicatur entitativè Filio, & Paternitas entitativè negatur de illo, & non solùm formaliter; aliàs Pater & Filius formaliter solùm, & non entitativè distinguerentur: Ergo si ex hoc quod essentia divina communicatur Filio, & non Paternitas, aliqua realis distinctio colligitur, debet colligi nedum formalis, sed etiam entitativa. Unde, ut supra vidimus, Gilbertus Porretanus eodem fundamento ductus, asseruit relationes divinas realiter entitativè distinguere à divina essentia, eique esse solùm assistentes, sive extrinsecus affixas.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Communicari entitativè, & esse incommunicabile, possunt de eadem entitate affirmari, ratione infinitatis in entitate, ut omnes Catholici contra Gilbertum profitentur: Ergo communicari, & non communicari formaliter, possunt etiam de eadem formalitate verificari, propter infinitatem rationis formalis; & consequenter ex eo quod essentia communicatur Filio, & non communicatur illi paternitas, malè infert Scotus, inter essentiam & paternitatem distinctionem realem formalem reperiri.

Denique, probari potest conclusio, & distinctio illa Scoti confutari, variis & efficacissimis rationibus, quibus in Tractatu de Attributis ostendimus, divina attributa, nec inter se, nec ab essentia divina, distinctione illà formali, seu ex natura rei, ante operationem intellectus distincta. Rationes illas breviter & compendiosè articulemus; quia fusè & lato calamo eas lococitato prosecuti sumus, & ibidem Scotistarum responsiones adduximus, & confutavimus: unde ex hoc loco petenda sunt quæ hinc desiderari possunt.

Prima ergo ratio sumitur ex divina simplicitate, quæ non minus videtur lædi ac violari distinctione illà formali Scoti, quàm distinctione entitativè Gilberti, & modali Durandi. Cùm enim compositio nihil aliud sit quàm distinctio in uno, sicut unio distinctorum entitativè, hæc compositio entitativam; & unio distinctorum modaliter, compositio modalem; ita unio distinctorum realiter formaliter, est compositio realis formalis.

Secunda ratio est, quia omnimoda simplicitas non minus distinctioni quàm compositioni opponitur: simplicitas enim est species unitatis, unitas autem in indistinctione consistit: Ergo omnimoda simplicitas, est omnimoda unitas, & omnimoda indistinctio.

Tertia ratio petitur ex infinitate Dei, Sicut enim entitas infinita petit identitatem entitativam, cum omni eo quod in suo conceptu imperfectionem non dicit; ita infinitas formalis petit formalem identitatem cum omni ratione, quæ in suo conceptu nullum defectum importat; & per consequens cum divinis relationibus & attributis, quæ in suo conceptu nullam dicunt imperfectionem. Unde egregiè Cajetanus infra quæst. 19. art. 1. §. Ad evidentiam horum: scid quod sicut in Deo secundum rem, sive in ordine reali, est una res non purè absoluta, aut resultans ex utraque, Tom. II.

A sed eminentissimè & formaliter habens quod est respectivi, imò multarum rerum respectivarum, & quod est absoluti: ita in ordine formali, seu rationum formalium secundum se, non quoad nos loquendo, est in Deo unica ratio formalis, non purè absoluta, nec purè respectiva; non purè communicabilis, nec purè incommunicabilis, sed eminentissimè ac formaliter continens & quidquid absoluta perfectionis est, & quidquid Trinitas respectiva exigit. Oportet autem sic esse, quia oportet cuilibet simplicissima rei secundum se maxime uni, respondere unam adequatam rationem formalem: alioquin non esset per se primò unum intelligibile à quovis intellectu. Et confirmatur, quia Verbum Dei unicum tantum est: constat enim verbum si perfectum est, adquare id cuius est. Fallimur autem (subdit doctus ille Cardinalis) ab absolutis & respectivis ad Deum procedendo, eò quod distinctionem inter absolutum & respectivum, quasi priorem re divina imaginamur; & consequenter illam sub altero membro oportere poni credimus; & tamen est totum oppositum, quoniam res divina prior est ente, & omnibus differentiis ejus; est enim super ens & super unum &c. Propterea quemadmodum virtutes inferiores, non ut dearticulata & distincta inter se, ad unam solam virtutem, etiam formaliter elevantur; multò magis absolutum & respectivum ad unam rem & rationem formalem divinam elevantur.

Quarta ratio. Id habet essentia divina, ratione suæ infinitatis, quod habet ens ratione suæ transcendentia: Sed ens ratione suæ transcendentia ita habet includi in suis proprietatibus & modis, seu rationibus contrahentibus; ut nec per intellectum quem possit ab eis perfectè præfendi, sicut docent Philosophi in Metaphysica: Ergo & divina essentia, ratione suæ infinitatis, tam intimè clauditur in relationibus & attributis, ut ab illis nedum ullà distinctione reali actuali, sed nec rationis quidem per modum excludentis & exclusi distingui possit.

Denique, Omne subiectum à forma realiter distinctum, ad illam comparatur ut potentia ad actum, & perfectibile ad perfectivum: Ergo si essentia divina à relationibus & attributis realiter modaliter, aut formaliter distingueretur, esset ab illis perfectibilis & actuabilis, & ad illa se haberet, sicut potentia ad actum, & perfectibile ad perfectivum; quod rationi & perfectioni actus purissimi repugnat.

Mitro rationes Philosophicas, quæ militant contra distinctionem illam Scoti, quam aliqui ex ejus Discipulis dicunt, nec realem esse, nec rationis, sed mediam inter utramque: quod certè monstrum est in Metaphysica. Cùm enim omnis distinctio, non secus ac unitas, sequatur entitatem; sicut nulla entitas fingi potest media inter ens reale & rationis, ita nec ulla distinctio.

§. IV.

Durandi & Scoti fundamenta solvantur.

Objicies primò: Augustinus 7. de Trinit. c. 4. ait, quod Deus non eo Deus est, quo Pater: Sed Deus est Deus Deitate, & Pater Paternitate: Ergo Deitas non est Paternitas.

Respondeo cum D. Thoma qu. 8. de potentia art. 2. ad 14. quod quando Augustinus dicit Deum non eo esse Deum quo Patrem, intelligit, non eo, non quoad realitatem & entitatem, sed quoad modum significandi: quia Deus Paternitate significatur ut ad alterum se habens, Deitate verò, ut in se consistens. Et quod hic sit verus

Z 3 Augu-

Augustini sensus, patet ex eo quod ibidem cap. 6. ait: *Cum dicimus Personam Patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris.* Et ibidem asserit, quod non aliud est Deo esse, aliud Personam esse, sed idem omnino, ut supra retulimus: quod certe non diceret, si aliquam distinctionem realem inter divinam essentiam & paternitatem agnosceret.

38 Dices: Augustinus ibidem statuit hoc discrimen inter sapientiam divinam & paternitatem, quod Pater eo est Deus, quo est sapiens, non autem eo Deus est quo Pater: Sed hoc discrimen non potest subsistere, nisi paternitas realiter distinguatur ab essentia: Ergo distinctio aliqua realis inter essentiam & relationes ponenda est; cumq; illa non possit esse entitativa, ut de fide B
verumque est, & supra contra Gilbertum ostendimus, debet esse modalis, ut asserit Durandus, vel saltem formalis, & ex natura rei, ut docent Scotus & ejus Discipuli. Major & Consequentia patent. Minor vero probatur. Sapientia virtualiter distinguitur a divina essentia: Ergo ut verum sit, Deum non esse Deum eo quo Pater est, bene autem eo quo sapiens est, inter Paternitatem & Deitatem major quam virtualis est constituenta distinctio, & per consequens realis modalis, vel formalis ex natura rei.

39 Respondeo concessa Majori, negando Minorem: ad ejus probationem, concedo Antecedens, & nego Consequentiam. Nam D. Augustinus ibi non loquitur de constitutivo Deitatis in ratione naturæ, & prout ab attributis distinguitur, sed de esse absoluto communi tribus Personis, sive attributali, sive per modum naturæ. Sic autem loquendo de Deo, subsistit prædictum discrimen, quod statuit inter divinam sapientiam & paternitatem: nam quamvis utraq; virtualiter solum distinguatur a divina natura per modum naturæ; prima tamen percipit ad esse absolutum Divinitatis, ut tribus Personis commune, tanquam constitutivum illius, non in esse naturæ, sed in aliquo esse absoluto & attributali, non tamen altera. Et sic verum est dicere, quod Pater eo est Deus quo est sapiens, non autem eo est Deus quo Pater.

40 Objicies secundo: Duo prædicata contradictoria non possunt verificari de uno & eodem, absque distinctione actuali, secluso opere intellectus: Sed duo prædicata contradictoria verificantur de essentia divina & relationibus: Ergo habent aliquam distinctionem actualem, secluso opere intellectus. Minor patet, quia de essentia verificatur quod sit communicabilis, de relationibus vero quod sint incommunicabiles. Major vero probatur: quia si duo prædicata contradictoria verificarentur de uno & eodem, sine distinctione actuali, secluso opere intellectus, verificaretur simul idem realiter esse & non esse, quod est impossibile.

41 Huic argumento (quod est præcipuum fundamentum Adversariorum) omisissis variis solutionibus, quas in Tractatu de attributis, loco supra citato, fusè expendimus, breviter respondeo, negando Majorem: sufficit enim distinctio virtualis, ut de aliqua re actu una, possint verificari extrema opposita contradictorie, & consequenter ut non sint, formaliter contradictoria respectu ipsius. Cum enim distinctio virtualis, quoad hoc æquivaleret distinctioni actuali: sicut de duobus actualiter distinctis enunciantur duo extrema contradictorie opposita (puta de

substantia in creatis, quod non sit ad aliud, & de relatione, quod ad aliud se habeat) ita si aliqua sibi rationem substantiæ & relationis, identifice quivaleat; duo extrema contradictorie opposita virtualiter plura ratione suæ eminentiæ. Et sic cum Dei substantia, ut potè eminentissima, comprehendat simul rationem essentiæ & relationis, cum virtuali distinctione, debet simul de illa verificari, quod sit communicabilis, & quod sit incommunicabilis.

Potest que hæc doctrina duplici exemplo illustrari. Nam anima rationalis, simplici sibi entitate, æquivaleret formis plantarum in virtute vegetandi, & formis brutorum in virtute sentiendi, & aliquatenus Angelis in virtute intelligendi; verumque est de illa dicere, virtutem intelligendi illi convenire, quæ mens est, id est quatenus æquivaleret Angelis, & non convenire illi quæ anima est; sumendo nomen anime pro eadem, quatenus vegetans & sentiens est. Item licet in re sit eadem potentia volendi, quæ est principium liberum, & principium operandi per modum naturæ; si ramen secundum priorem considerationem vocetur libertas, & secundum posteriorem vocetur natura, tunc de eadem re est verum dicere: libertas eligit, natura non eligit; libertas peccat, natura non peccat; & similia. Cur ergo similiter simplicissima Dei essentia, ratione infinitæ amplitudinis & eminentiæ quæ gaudet, & quæ æquivaleret absoluto & respectivo non aequè, poterit secundum diversas æquivalentias diversa, & contraria prædicata suscipere; ac de illa verificari, quod sit communicabilis secundum quod æquivaleret absoluto, & incommunicabilis prout æquivaleret relationi & personalitati. Unde ad probationem in contrarium dicendum est, quod de eodem formaliter non potest simul verificari esse & non esse; bene tamen de eodem materialiter, & secundum diversas rationes & formalitates, seu æquivalentias, ut patet in exemplis adductis.

Quare in hac materia, ab affirmativa de prædicato infinito, non valet consequentia ad negativam; ut si dicas: *Substantia divina est non communicabilis: Ergo non est communicabilis*, quia tunc committitur aliquis defectus, & arguitur a termino non distributo ad distributum. Preterea hæc fallacia hoc exemplo aptissimo declaratur. Si quisita argueret: *In Garumna sunt non pisces: ergo in Garumna non sunt pisces*: non valeret consequentia, quia negatio infinitanter sumpta antecedenti non distribuit pro omnibus que sunt in Garumna, bene tamen in consequenti. Unde in antecedenti facit hunc sensum: est aliquid in Garumna quod non est piscis; & in consequenti significat nihil esse in Garumna, quod sit piscis. Idem defectus committitur in proposito. Nam cum dicitur: *formalitas divine substantiæ est non communicabilis*, negatio infinitanter sumpta non distribuit essentiam seu entitatem divinam, quoad omnia que includit, vel quibus æquivaleret; aliis propositio esset talis. Cum vero dicitur, quod eadem formalitas non est communicabilis; negatio sumpta negativè, distribuit substantiam, quoad omnem suam formalitatem, & facit hunc sensum, quod substantiæ divine formalitas, secundum nullam suam rationem est communicabilis.

Ex his solum manet aliud argumentum, cui de

potissimum confidunt Adversarii, & quod etiam est unum ex præcipuis Durandi & Scoti fundamentis. Illa enim (inquiunt) distinguntur distinctione aliquâ actuali ante operationem intellectus, quorum unum realiter, & independenter ab omni operatione intellectus communicatur, alio non communicato: Sed essentia divina realiter, & independenter ab omni operatione intellectus, communicatur Filio per æternam generationem, non verò paternitas; ut enim dicitur in Concilio Florentino in litteris sanctæ unionis, *Omnia quæ Patris sunt, ipse Pater unigenitus Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem*: Ergo essentia divina & paternitas distinguntur distinctione aliquâ actuali, saltem modali, vel extrinseca, ante operationem intellectus.

Sed præterquam quod hoc argumentum probat dari non solum modalem aut formalem, sed etiam entitativam distinctionem inter essentiam divinam & paternitatem; cum essentia divina entitativè communicetur Filio, & paternitas entitativè negetur de illo, & non solum formaliter; aliàs Pater & Filius formaliter solum, & non entitativè distinguerentur, ut supra arguimus) solutio patet ex jam dictis. Sicut enim distinctio rationis, fundata in eminentia rei, sufficit de illa possint verificari prædicata contradictoria, ita eadem distinctio rationis sufficit, ut re ipsa Pater Filio communicet divinam essentiam, non verò paternitatem. Ita expressè docet D. Thomas quæst. 7. de potentia art. 1. ad 5. his verbis: *Dicendum quod de eo quod est deus, & differens ratione, nihil prohibet contradictoria verificari, ut docet Philosophus 3. physic. Sicut patet quod idem punctum re, differens ratione, est principium & finis, & secundum quod est principium non est finis, & e contrario. Vnde cum essentia & proprietate sunt idem re, & differant ratione, nihil prohibet, quædam sit communicabile, & aliud incommunicabile. Idem docet in hac parte quæst. 39. art. 1. ad 2.*

Ratio autem hujus doctrinæ est, quia licet distinctio rationis non sit à parte rei, ejus tamen fundamentum (eminentia scilicet, seu virtus divinæ entitatis & substantiæ multipliciter) à parte rei repetitur, & præcedit omnem intellectus operationem. Pluralitas autem virtualis in Deo idem præstare potest, quod facit pluralitas formalis in rebus creatis: sicut lux Solis, quia est calor virtualiter, totum id præstat, quod facit calor formalis. Cum ergo in rebus creatis pluralitas formalis faciat quod unum communicetur, alterò non communicatò, idem præstare poterit in Deo pluralitas virtualis, seu infinita divinæ substantiæ & entitatis eminentia, ratione cujus absoluto & respectivo, & per consequens entitati communicabili & incommunicabili perfectè æquivaler.

Hæc doctrina & responsio variis exemplis illustrari potest. Nam, ut supra dicebamus, sola eminentialis distinctio inter intellectiorem & naturam divinam, sufficit ut à visione beatifica participetur formaliter divina intellectio, non naturæ natura; & e contra à gratia habituali participetur formaliter natura, & non intellectio. Item sola eminentialis distinctio inter essentiam divinam, sub conceptu speciei & formæ intelligibilis, & sub conceptu naturæ, sufficit ut unius mensibus Beatorum formaliter sub conceptu speciei, & in esse intelligibili, non autem sub conceptu naturæ, & in esse entitativo. Denique

A eadem eminentialis contentia ac distinctio facit, ut anima rationalis non eodem modo se communicet omnibus partibus corporis humani, & ut aliquas informet solum secundum gradum vegetativum, alias secundum gradum sensitivum, & in aliis opera vitæ rationalis exerceat. Cur ergo eadem eminentia non poterit idem præstare in Deo, in operationibus ad intra, & facere quod Pater per æternam generationem communicet suam essentiam Filio, non communicando illi paternitatem? Unde hæc & similes objectiones procedunt ex eo quod non confideramus, quod illa præstantissima ratio divina est supra omne ens, & ejus divisionem; subindeque supra omne communicabile & incommunicabile; quæ sunt divisiones entis limitati & finiti; & ita absq; ulla sui limitatione & distinctione, eminenter utrumq; munus præstat & relativi & absoluti; & secundum quod præstat munus relativi, est incommunicabilis; secundum verò quod præstat munus absoluti, est communicabilis: quare hæc divina ratio communicatur Filio, quoad absoluta, & non quoad relativa.

Contra hanc solutionem & doctrinam instat 46 Aureolus apud Capreolum in 2. dist. 1. quæst. 3. Effectus in actu habet causam in actu: Sed quod non sint contradictoria communicabile & incommunicabile, distingui & non distingui, est effectus in actu ante omnem actum intellectus: Ergo habet causam in actu; sed causa ejus est distinctio: Ergo est ibi distinctio ante omnem actum intellectus. Nec sufficit respondere, quod ibi est distinctio fundamentaliter: sic enim causa non esset in actu, & tamen effectus esset in actu, contra Philosophum 5. Metaph. & 2. Physicorum.

Ad hanc instantiam acutissimè respondet 47 Cajetanus infra quæst. 39. art. 1. concedendo quidem, hunc effectum, scilicet quod non sint contradictoria seu impossibilia communicabile & incommunicabile, habere causam in actu in Divinis, quæ non est alia nisi distinctio; sed tamen non oportet ut sit distinctio actualis in actu, sed satis est distinctio virtualis in actu: effectus enim in actu, non necessariò requirit talem causam in actu, quæ determinatè sit causa univoca, sive formaliter continens effectum, sed requirit causam tantum in actu sufficientem, sive ea univoca sit, sive æquivoca; ut patet in calore actu productò, qui non solum potest esse ab igne, qui est actu calidus formaliter, sed etiam à Sole, qui est tantummodo eminenter, sive virtualiter calidus. Ita in proposito, quod affirmatio & negatio non repugnent, potest provenire vel ex causa univoca in actu, quæ erit distinctio actualis in actu eorum, de quibus affirmatio & negatio dicuntur; vel ex causa sufficienti quidem, & in actu, sed æquivoca. Et hujusmodi est distinctio virtualis, quæ actu reperitur inter essentiam & relationem, à qua tanquam à causa æquivoca procedit prædictus effectus. Hanc doctrinam bene notandam esse monet Cajetanus in omnibus materiis, ubi de causa distinctionis secundum rationem ex parte rei à Scotistis & aliis molestamur: *hoc enim uno (inquit) omnium ora obstrues.*